

Направените анализи во Грција од почетокот на педесеттите години од минатиот век покажале непостоење на хомогеност и чувство за припадност на македонското население кон грчката нација во Егејскиот дел на Македонија.

Промената на државната политика на Грција кон македонското малцинство значело и промена на стратегијата на дејствувањето на терен. Во меморандумите од 1959 г. веќе не станувало збор за "откорнување" на Македонците од Грција, туку за преземање поблаги мерки, што подразбирало "уништување на посебноста на јазичната култура за групата на население (се мисли Македонците з.н.), за кое се водело спор". Потребата од исчезнување на македонскиот јазик и "навлегување" на грчкиот во македонските домови било повод за давање групни заклетви во втората половина на 1959 г., преку кои се сметало дека ќе се комплетира јазичната асимилација.

Пишува:

**Димитар ЉОРОВСКИ ВАМВАКОВСКИ**

**П**олитиката на асимилација на грчките државни структури врз македонското национално малцинство во Егејскиот дел на Македонија продолжила и по завршувањето на еднотенциските воени судири во Грција (1940-1949). Намалувањето на бројот на Македонците по завршувањето на Граѓанската војна во Грција не ги двоумело властите во Атина да го продолжат "курсот" на трансформирање на националната свест кај негрчкото население. Се "наложила" потребата од целосно губење на колективната меморија на Македонците. Се планирало таа да се постигне преку создавање програмски планови за менување на националната свест т.е. создавање на грчка.

Направените анализи во Грција од почетокот на педесеттите години од ми-

# КОЛЕКТИВНАТА НА МАКЕДОНЦИТ НИКОГАШ НЕ СЕ

натниот век покажале непостоење на хомогеност и чувство за припадност на македонското население кон грчката нација во Егејскиот дел на Македонија. Строго доверливите извештаи од тој период, главната причина за ваквата "аномалија" во грчкото општество ја гледале во сè уште големата употреба на македонскиот јазик во комуникацијата на месното население, но и постоењето на "една потајна свест - или може потсвест - за 'славомакедонскиот' идентитет", кој продолжил "да опстојува меѓу поголемиот дел од локалното население" (А. Каракасиду, 2003: 112).

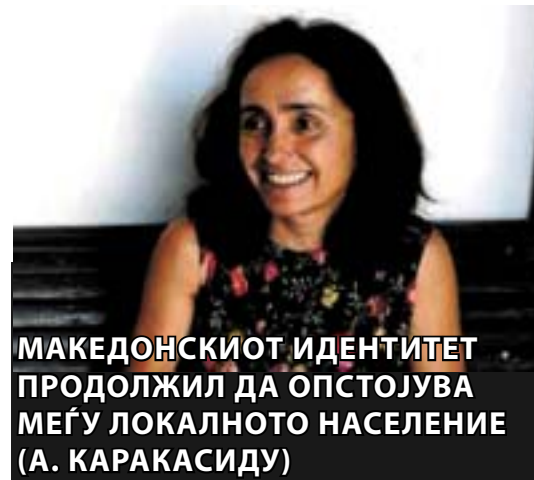
## ДОКУМЕНТИ И МЕРКИ

Повоената грчка документација ги открива насоките и мерките на институционалното дејствување на државата во трансформирањето на свеста на македонското месно население. Националните фактори во Грција дошле до заклучок дека најдобар начин да исчезне "компактното ксенофоно малцинство" во западна Македонија била јазичната асимилација.

Засилувањето на "националната дејност" врз македонското население било предвидено со документ, датиран од есента 1951 г. Министерството за северна Грција (денес Министерство за Македонија и Тракија), по претходна консултација со МНР, кое било надлежно за "национални работи", испратило одговор на претходно побараните упатства околу ова "прашање" од страна на Националниот сојуз на резервни офицери во Костур. Министерот С. Стериопулос, за постигнување на "целта", ги советува резервните офицери, преку "просвета и соодветен однос", да се постигне "засилување на грчките национални чувства" кај Македонците, кои по војната останале да живеат во западна Македонија. Во документот се потенцирала потребата Македонците "да станат не само Грци по свест, туку и јазично, отфрлајќи го ксенофонниот јазичен идиом, кој го зборуваат меѓусебно во своите домови" (Т. Кωστοπουλος, 2000: 228).

Мерките за асимилација преземени во педесеттите години од минатиот век најчесто биле иницирани од одделни институции или личности. Се посвету-

вало внимание на изборот на свештеници и на учители во ксенофоните средини. Отворањето на забавишта одиграло голема улога во јазичната асимилација во полските села. Децата од најрана возраст поголем дел од денот се одвојувале од семејството, со цел полесно да им се наметне грчкиот јазик. Родителите биле убедувани дека со испраќањето на нивните деца во забавиште би добивале повеќе време за извршување на земјоделските работи. Сепак, се "наметнала" потребата од систематско дејствување, во кое би биле вклучени поголем број институции и органи, кои со големо внимание и енергија би влијаеле во јазичната асимилација на македонското население.



**МАКЕДОНСКИОТ ИДЕНТИТЕТ ПРОДОЛЖИЛ ДА ОПСТОЈУВА МЕЃУ ЛОКАЛНОТО НАСЕЛЕНИЕ (А. КАРАКАСИДУ)**

Во периодот 1958-1963 г. биле донесени т.н. "посебни програми" од Владата на Констандинос Караманлис, со кои се предвидувало "постепена асимилација на компактното ксенофоно малцинство во западна Македонија". За овие "програми" дознаваме од "строго доверливиот" Извештај на службеникот на МНР К. Химариос. „Σημείωμα ‘Περι Σλαυοφωνων Δυτικης Μακεδονιας’, Υπ.Εξ.-Β’, Αθηνα, 21 Ιουλίου 1963. ( "Белешка за 'Славофоните во Западна Македонија', МНР-II, Атина, 21 јуни 1963 г.). Зора, бр.6, јануари 1995, с.15-18. Составувачот на Извештајот причините за преземените мерки ги гледал во "асимилацијата и вклопувањето" на Македонците во "националното стадо".

Промената на државната политика на Грција кон македонското малцинство значело и промена на стратегијата на

## МЕМОРИЈА Е ВО ГРЦИЈА ИЗГУБИЛА

дејствувањето на терен. Во меморандумите од 1959 г. повеќе не станувало збор за "откорнување" на Македонците од Грција, туку за преземање на поблаги мерки, што подразбирало "уништување на посебноста на јазичната култура за групата на население (се мисли Македонците з.н.), за кое се водело спор" (Т. Κωστοπουλος, 2000: 232). Потребата од исчезнување на македонскиот јазик и "навлегување" на грчкиот во македонските домови било повод за давање групни заклетви во втората половина на 1959 г., преку кои се сметало дека ќе се комплетира јазичната асимилација.

Нерасполагањето со државен архивски материјал во голема мера го отежнува истражувањето на овој проблем. Не е точно познат вистинскиот повод, начинот на организирање и механизмот за спроведување на овие јавни манифестации. Од друга страна, пак, за посочениот период државните архиви сè уште не се отворени за истражувачите, додека седниците на кои се воделе разговори за решавање на проблемот на "ксенофоното малцинство" биле од затворен тип, а записниците пишувани со криптографско писмо. Како извор за заклетвите ги користиме написите во грчките весници од тоа време. Во нив, во голема мера се откривало директното или индиректното планирано учество на државата и целта на ваквите манифестации, кои врз основа на останатите мерки кои се преземале во овој период јасно ни ја покажуваат јазичната цел за асимилација на Македонците.

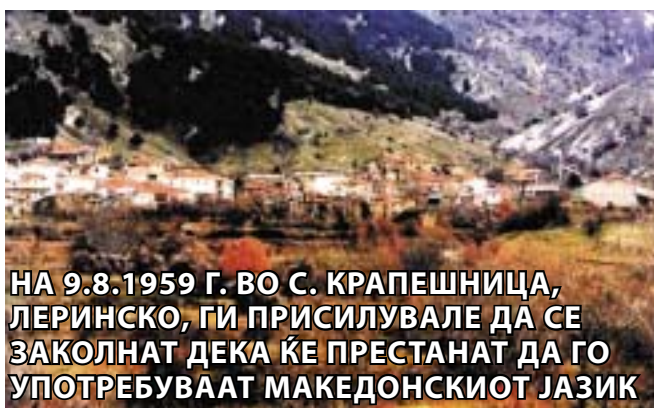
### ОБИДИ ЗА УНИШТУВАЊЕ

Заклетвите почнале летото 1959 г. Прво село кое се заколнало дека нема повеќе да го употребува македонскиот јазик и во иднина ќе го зборува само грчкиот било с. Тремино, Кајларско. Според грчките весници, иницијативата за одржување на манифестацијата била на општинскиот претседател на селото, Иоанис Цоцјас (Μακεδονία, 7.7.1959 с.5.; Ελληνικός βόρρας, 8.7.1959, с.5). Подолго време тој ги убедува селаните да престанат при говорот да употребуваат секаков "словенски" збор. Во в. Ελληνικός βόρρας Цоцјас ги "објаснил чувствата" на своите соселани, "жителите на с.Тремино... тешко се носеа со мислата, иако се чисти Грци, да говорат на друг идиом и можеби затоа се чувствуваат навредени". Институционалното влијание врз претседателот на општината било несомнено, државните институции се надевале дека заклетвите би успеале доколку "иницијативата" би произлегла од самото население. Секако дека најсоодветна личност за тоа бил Цоцјас, како претседател на општината.

Заклетвата се случила во недела наутро, на 5.7.1959 г., во дворот на основното училиште на селото. Покрај месното население, на манифестацијата присуствувале и селани од околните села. На заклетвата учествувале државни, црковни,

воени и други јавни личности. Според Анастасија Каракасиду, постоел Протокол од 1945 г., со кој се предвидувало правилното организирање на вакви манифестации и како да се постигне комбинација на помпа и величественост во нивното изведување. Директивата содржела многубројни детали во однос на целите на манифестациите, кој за што бил одговорен, кој сè требало да биде присутен и во каков костум, што требало да се вклучи во содржината на јавните говори, како требало да се однесуваат јавните службеници, и на кој начин ќе учествувала црквата (Α. Каракасиду, 2007:354, 355). Од друга страна, пак, на ваквите манифестации се сакало да се постигне чувство на сигурност и припадност кон грчката нација и се генерирала грчка национална свест кај Македонците.

Како што било практика во Грција, манифестацијата почнала со "Божја дозвола" т.е. со богослужба која ја водел архимандритот Ризу, како и свештениците од селата Тремино, Гајран, Џума и Арбино. Следел говорот на претседателот на општината, во кој им укажал на селаните дека јазикот кој го говореле всушност бил мешавина од јазичите на сите претходни освојувачи. Пред да се случи заклетвата Цоцјас ги потсетил своите соселани дека "самите" одлучиле да престанат да говорат македонски и дека во иднина ќе зборуваат само на грчки јазик. Чинот на заклетвата се одвивал на следниов начин: десната рака се крвала во знак на прекрстување, потоа сите жители на селото го повторувале текстот, кој го читал претседателот на општината, Цоцјас: "Се колнам пред



**НА 9.8.1959 Г. ВО С. КРАПЕШНИЦА, ЛЕРИНСКО, ГИ ПРИСИЛУВАЛЕ ДА СЕ ЗАКОЛНАТ ДЕКА ЌЕ ПРЕСТАНАТ ДА ГО УПОТРЕБУВААТ МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК**

Бога и луѓето, како чисти (прави) наследници на древните Грци, доброволно, дека во иднина, во секое место и време ќе престанеме да го зборуваме 'словенскиот' јазичен идиом" (Ελληνικός βόρρας, 8.7.1959, с.3). По давањето на заклетвата следеле говори на државните функционери, со кои ги охрабрувале селаните за својата постапка, а истовремено целиот настан го оправдале со "историски факти". Манифестацијата завршила со културно-уметничка програма и прием на официјалните

лица во "специјално украсената училиница" во основното училиште во с. Тремино.

Грчкиот печат со ентузијазам го прифатил чинот на откажување на Македонците од својот мајчин јазик. Се опишувал нивниот "грчки патриотизам" и храбра одлука, која всушност други ја донеле, без нивно консултирање. Во анонимна репортажа објавена во весникот "Вима" се потенцирало: "Требало да се уништи т.н. 'славномакедонски' јазик и тоа требало да биде направено многу порано", при што властите биле потсетени дека заклетвите треба да продолжат, "ќе треба да се истакне и да се употреби како пример и за другите грчки жители на Македонија, кои го употребуваат јазикот, а кој го злоупотребуваше пропагандата за да го негира грчкото потекло на македонското население" (Βημα 8.7.1959, с.3).

Следно село во кое жителите се заколнале дека ќе престанат да го употребуваат македонскиот јазик и во иднина ќе зборуваат само грчки било с. Лудово, Костурско. Манифестацијата се случила на 2.8.1959 г., датум кој длабоко бил врежен во свеста на Македонците, особено на оние од Костурско. Претставникот на националниот совет на резервни офицери, за време на својот говор во селото, открил зошто токму овој датум бил избран за давање заклетва. Спомнатиот претседател нагласил дека заклетвата била одговор на македонската традиција на Илинден и на годишнината која секоја година месното население ја прославувало (Καστοριά, 9.8.1959, с.1). Покрај малата популација во селото, која на пописот од 1961 г. изнесувала само 61 жител, манифестацијата имала иста помпезност и масовност, како онаа во с.Тремино.



Следните денови чуварите на националната безбедност во околијата "ги потсетиле селаните дека мора да ја почитуваат заклетвата" (Т. Кωστοπουλος, 2000: 238), докажувајќи ја со тоа наводната самоиницијативност на селаните за давање заклетви.

Една седмица подоцна (9 август 1959 г.) се случила заклетвата во с. Крапешница, Леринско. Манифестацијата била најавена еден ден претходно во дневните весници. Комисија која се прогласила за претставник на своите соселани, на чело со претседателот на општината на с.Крапешница, Иоанис Колис, на 1 август упатила покана до останатите општини во округот. Декорот бил сличен како во двете претходно заклетвирани села, многубројни гости, но и претседатели и претставници на околу 100 општини на округот.

Наводната "доброволност" при давањето на заклетвите ја потврдуваат и сведоштвата на жителите од с. Крапешница, пренесени од холандскиот антрополог Рики ван Бохотен. Според авторката: "Дојде војската и одеше од куќа в куќа за да ги собере сите селани на централниот плоштад... Народот учествуваше на манифестацијата против своја волја, но и без најмала можност да се спротивстави". Од друга страна, анегдотите на селаните, ја откриваат вистинската димензија и значење кое им се придавало на заклетвите. Претседателот на с.Крапешница, по завршувањето на манифестацијата, ѝ го објаснил значењето на заклетвата на својата сопруга и побарал да јаде, со зборовите: "Клај ми сега да јадам" (R. Van Boeschoten, 1997: 4, 7). Според една друга анегдота, селаните на с. Тремино, откако завршила манифестацијата, се поздравиле со официјалните личности на македонски јазик: "Ај со здравје да си ојте и од година пак да доите" (Т. Кωστοπουλος, 2000: 241).

Судбината на заклетвите во наредните години не е доволно разјаснета, тоа се должи, пред сè, на недостаток на извори. Сепак, според американското списание "Тајмс", кое направило репортажа во 1962 г., повторување на манифестациите имало и во 1960 г. Според изјавите на американски дипломати во Атина, "Тајмс" заклучил: "Последните такви заклетви беа наменети за одредени места во 1960 година". Искусниот службеник во МНР и долгогодишен експерт за македонското прашање, Евангелос Кофос, изјавил дека заклетвите биле организирани од Државната служба за информации (КУП), а престанале по наредба на министерот за надворешни работи, Евангелос Авероф, поради заштита на меѓународниот углед на земјата. Потребата од заштитување на угледот на државата ја согледал и тогашниот надзорник на основните училишта во Лерин, кој испратил меморандум до премиерот Караманлис: "Со длабоко почитување ве известувам дека сум против групната заклетва на 'славофоните', со цел да го покажат својот грцизам... Особено затоа што северните соседи ќе дознаат за овој настан, и ќе кажат: 'Гледате господа, по 50-годишна окупација на Македонија не ги признавате, ниту имате доверба на 'славофоните' како чисти Грци...'" (Ιωαννίδης Κοσταντινός, 1960: 12).

Наредните години заклетвите биле заменети со групни

изјави за послушност. Изјавите се користеле како одговор на аспирациите од север за наводно постоење на некакво "македонско малцинство" во Грција. Карактеристична била изјавата од с.Острово, Пелски округ, од 25.3.1962 г. Текстот бил потпишан од 600 жители на селото, како и од селскиот свештеник, претседателот, потпретседателот и секретарот на општината. Исто така, се потпишал и надзорникот на основните училишта во Воден, Георгиос Паламас, на кој "според еден подоцнежен крајно доверлив Извештај му се препишува и соодветната иницијатива" (Т. Κωστοπουλος, 2000: 243). Изјавата т.е. прогласот, бил наменет за "Скопјаните-Псевдомакедонци". Составувачите на прогласот прво констатирале: "Никогаш во нашата триилјадна историја не постоела македонска нација на Балканскиот Полуостров, туку географски простор, со ненарушен национален, јазичен и религиозен аспект на грчкиот континуитет". Составувачите на изјавата се откажале т.е. ги откажале Македонците од својата традиција и историја и користеле лажни факти дека "никогаш нашите македонски свештеници не изведувале литургија во нашите цркви, за време на турското владеење, на словенски или на македонски јазик, туку само на грчки" и дека "никогаш нашите македонски учители, во нашите училишта не предавале на словенски или на македонски јазик, туку само на грчки" (Т. Κωστοπουλος, 2000: 243). Причината за составувањето на изјавите било резултат на краткотрајното заладување на југословенско-грчките односи пролетта 1962 година, поради "сè поголемите претензии на Југословените за постоење на македонско малцинство" (Т. Κωστοπουλος, 2000: 242) во Грција.

Влијанието и улогата на државните механизми било очигледно во спроведувањето на заклетвите и изјавите за послушност. Во нивното организирање бил вклучени целиот локален државен апарат. Манифестациите имале и пропаганден карактер. Присуството на претставници од околните села ја наметнувало неопходноста од спроведување на заклетвите кај поголем дел од македонското население и давало пример тие да ги почитуваат и останатите македонски села.

**ProMedia**

**hpstore**

ProMedia

...printeri, skeneri, multifunkcionalni uredi, telefaks aparati, kopiri, ploteri, digitalni kameri...

**PRODAŽBA I SERVIS**

business partner

hp invent

tel. 02/ 3215980

**ProMedia**